

CHRISTIAN LITERARY SYMBOLS IN ROMANIAN FAIRY-TALES

Daniela Ionescu

PhD student, University of Bucharest

Abstract: The Romanian fairy-tale reflects, most of the time, man's life in all its simplicity, with its joy that accomplishes it, and its obstacles that increase fears yet transfigure strife in the blessedness generated by the victory of the good. In Romanian stories and fairy-tales, the main characters are like Christian heroes travelling on the ways of life, opposing continuously dark forces and conquering them by their spiritual weapons which crowns the man and brings the light in his life. Every man craves for the pure depth of his childhood, recognizing himself in the smile of a child, learning childhood again by stories and fairy-tales in which the good always conquers. As stories are engendered by truth and the primordial truth was revealed, we believe that the story is founded on an ideal reality. Christian literary symbols in Romanian fairy-tales throw light upon people's artistic wisdom, as well as on this people's awareness of its relationship with the divine, teaching us that the purpose of human life is man's lofty mission of collaborating with those around us and of regaining ourselves in the sacrificial dedication towards them.

Keywords: fairy-tale, Christianity, symbol, tradition, motif

Basmul românesc reflectă, de cele mai multe ori, viața omului în toată simplitatea ei, cu bucuriile care împlinesc sau cu obstacolele care sporesc temerile dar care, în cele din urmă, transfigurează lupta în fericirea generată de victoria binelui.

În poveștile și basmele românești, eroii principali sunt asemenea creștinilor care călătoresc pe drumul vieții, luptând permanent cu forțele întunecate și biruind cu armele sufletești care îl încununează pe om, aducându-i lumină în viață.

Fiecare om năzuiește spre adâncul pur al candorii copilăriei sale, regăsindu-se de cele mai multe ori în surâsul unui copil, reînvățând copilăria și prin basmele și poveștile în care binele este întotdeauna victorios.

Cum poveștile se desprind din adevăr și adevărul primordial a fost revelat, ne gândim că povestea are ca temelie realitatea de cele mai multe ori idealizată.

Simbolurile literare creștine din basmele românești, aduc în lumină înțelepciunea artistică a poporului dar și conștientizarea raportării acestuia la divinitate, învățându-ne totodată că, scopul vieții omenești este înalta misiune de a conlucra cu cei din jurul nostru și de a ne regăsi pe noi înșine în jertfelnică dăruire față de aceștia.

Basmul este, fără îndoială, spațiul literar în care cerul se unește cu pământul fiindcă, analizând complexa lui simbolistică, ne dăm seama de responsabilitatea uriașă a mesajului care se bazează pe adâncirea conștientizării sensului existențial al omului. Astfel, adevărul întemeietor trebuie să crească ziditor în percepție și nicidecum să relativizeze sau să caricaturizeze însușiri și daruri omenești care se dovedesc a fi constructive în zona comunitară.

Privind basmul românesc din punctul de vedere al simbolurilor creștine, descoperim un aspect covârșitor: acela al existenței în fondul structural al poporului nostru a unei reale apartenențe la conștiința creștină, semn al formării noastre în raport cu divinitatea, cu tradiția, cu probitatea morală a neamului care, de-a lungul istoriei și-a păstrat demnitatea asemeni lui

Făt-Frumos, născându-se frumos, primind chip frumos-chipul omului care aspiră spre înălțimi spirituale.

Studiind basmele unui popor, alături de tradiție și religie, ajungi să înțelegi acel popor în adâncul ființei sale.

Literatura populară oglindește existența unei întregi lumi reale transfigurate, plină de învățături cu rol activ în viața oamenilor.

Textele poveștilor copilăriei dezvăluie, la o analiză mai atentă, noi sensuri care generează adâncirea sensului primordial al existenței noastre.

Să luăm, spre exemplu, basmele și poveștile lui Petre Ispirescu și ale lui Ion Creangă. Ele pot fi considerate creații care nu se sfârșesc niciodată, în al căror subtext găsim și regăsim adevărata spiritualitate românească.

Un Făt Frumos, un Prâslea cel Voinic sau un Harap Alb deschid o lume deasupra lumii, o lume mirifică în care învățătura primordială este aceea că etapa cea mai importantă din viața unui om sau a unui popor este cea a susținerii efortului moral și spiritual, depus spre devenirea noastră într-o ființă.

Prâslea cel Voinic își asumă de bună voie riscul în acțiunea de a-l găsi pe hoțul merelor de aur din grădina tatălui sau, împăratul. El reușește acolo unde frații săi mai mari au eșuat, fiindcă dovedește nu numai istețime și curaj dar și modestie manifestată prin lipsă încrâncenării de a deveni neapărat erou. Mărturisește că, pentru el, nu este o rușine dacă nu va reuși deoarece este cel mai mic dintre frați și nici nu-și dorește cu orice preț să îi prindă pe hoți, ci doar să salveze merele. Ideea această evidențiază clar adevăratul spirit creștin, de a trece la esența vieții prin smerenia cu care căutăm Adevărul și de a transcende Adevărul prin smerenia vieții care ne optimizează și ne esențializează parcursul.

La fel este și cu Harap Alb, un alt Făt Frumos care crește încetul cu încetul prin încercările vieții.

Prâslea cel voinic dorește cu orice preț să înlăture răul din viața tatălui său, să îl vadă zâmbind atunci când își va găsi merele de aur. Dar de ce mere de aur? Fiindcă, la origini, firea omenească era luminoasă, nepătată de păcat: strălucea ca aurul.

Nu ne putem raporta la mărul primordial fiindcă acela este rod și nu neapărat măr. În "Cântarea Cântărilor", însă, întâlnim subliniată ideea mărului ca simbol al iubirii infinite: "Cum este mărul între copaci, așa este dragul meu printre flăcăi. Să stau la umbra mărului îmi place, dulce este rodul lui în gura mea."¹

Aici, mărul se distinge de copacii pădurii fiindcă este mai important decât aceștia: el dă rod și hrănește. Mărul-viața spirituală, nu poate fi umbrat de copaci-viața materială, dacă năzuința și lucrarea sufletului omenesc spre desăvârșire curată permanent și puternic copacii de lângă Măr. Astfel, povestea poveștii ziditoare de suflet devine parte a vieții noastre care tinde spre odihna sufletului în bucuria comuniunii cu ceilalți dar și cu divinitatea.

În "Prâslea cel voinic și merele de aur", pe tărâmul celălalt, cele trei fete răpite de zmei au fiecare câte un măr: de aramă, de argint și de aur și merele acestea au în interiorul lor, faptele care construiesc materialul din care sunt făcute. Calitatea faptelor însumate aduc sau nu strălucire mărului vieții lor.

Mezinul, Prâslea este cel care salvează merele și, încurajat de biruință, pornește în căutarea hoțului pentru ca acesta să nu mai îndrăznească să mai fure și în alt an. Merg și frații săi cu el dar, văzând aceștia vitejia fratelui mai mic și faptul că era mai apreciat de tată, devin invidioși și uneltesc să îl piardă.

¹**Biblia** sau **Sfânta Scriptură**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 673;

Secvența ne aduce aminte de urmările invidiei lui Cain care îl sacrifică pe Abel fiindcă acestuia din urmă Dumnezeu îi primește jertfa dar și de invidia de care sunt cuprinși frații lui

Iosif văzând că tatăl lor, Iacov, îl iubește mai mult pe acesta. "Frații lui, văzând că tatăl lor îl iubea mai mult decât pe toți fiii săi, îl urau și nu puteau vorbi cu el prietenos."²

Ei nu au apreciat darurile fratelui lor mai mic și astfel au hotărât să îl omoare: "Haidem să-l omorâm, să-l aruncăm într-un puț și să zicem că l-a mâncat o fiară sălbatică și vom vedea ce se va alege de visele lui."³

Este salvat de Ruben care nu se îndură să îșiucidă fratele și le dă celorlalți ideea să îl arunce pe Iosif într-un puț din pustie, golit de apă. S-au răzgândit apoi și l-au vândut pe douăzeci de arginți unor ismaeliți care treceau pe acolo. Adolescentul Iosif se trezește dus în Egipt, măcinat de dorul de tatăl său, de frați, de casă. Cu timpul, prin darul tălmăcirii viselor, ajunge într-o poziție înaltă la curtea faraonului, astfel încât, în vremea unei mari secete ce se extinsese în mai multe țări printre care Egipt și Canaan, își ajută frații iertându-i și își revede tatăl.

Revenind la basmul "Prâslea cel voinic și merele de aur", observăm că Prâslea, asemeni lui Iosif, este lăsat de frații săi într-o prăpastie care duce spre alt tărâm, prin care intră într-o lume nouă unde toate sunt altfel: florile, pământul, copacii sunt schimbate.

Petre Ispirescu subliniază că acestea sunt schimbate dar recunoscute și nu cu totul altfel. Deci, lumea de pe tărâmul celălalt este o lume a vieții paralele, o lume a purificării care are ca scop transformarea omului prin redimensionarea valorilor. În această lume, însă, se găsesc zmei care trebuie învinși. Și cum altfel pot ei să fie depășiți în puteri decât prin virtuțile lui Prâslea iar acestea nu sunt altele decât virtuțile omului creștin: curaj, demnitate, sinceritate, seriozitate, modestie, pace, credință, nădejde și, nu în ultimul rând, iubirea generatoare de substanță a vieții. Zmeii aceștia pot fi puterile întunericului care perturbă sufletul omenesc, înrobindu-l prin patimi și, pentru dezrobire, este necesară lupta curată dar continuă, cu armele luminoase ale virtuților ziditoare și înălțătoare.

În toate basmele, Dumnezeu este o prezență vie, Care este invocată de personaje, atunci când acestea sunt la o răscruce a vieții.

După ce îi învinge pe toți cei trei zmei de pe tărâmul celălalt, Prâslea cel voinic se întoarce acasă, unde își iartă frații, precum a făcut și Iosif. Numai că, în poveste, justiția divină intervine mai repede și frații sunt imediat pedepsiți: "-Tată, eu îi iert și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare câte o săgeată în sus și Dumnezeu, dacă vom fi cineva greșiți, ne va pedepsi!"⁴

Săgețile l-au ocolit pe Prâslea care era nevinovat și care reconstruise o stare de fapt dar i-au ucis pe frații săi mai mari, care dovediseră nesinceritate și fratricid.

Trei frați de împărat, trei zmei în "Prâslea cel voinic și merele de aur" dar și trei fețe de împărat, trei încercări, trei loviri de buzdugane, trei zile până la plecarea feței de împărat în misiuni nobile, în basmul "Ileana Sîmziana" de Petre Ispirescu conduc la ideea că, prin treime, se ajunge la Treimea Sfântă prin care pătrunde viața în cele dinăuntru și prin care suferința se transformă în bucurie.

În numeroase din basmele românești, podul reprezintă trecerea peste obstacolele vieții prin care personajele capătă experiență și se reazăază în matca existenței lor îmbunătățite. Podurile de aramă și de argint puse în drumul fiicelor sale de către împărat, redimensionează esența încercărilor prin credința actualizată de voință. Însă, numai fiica cea mică ajunge la examenul podului de argint, acest fapt stabilind un crescendo în spiritul ei care

²ibidem, p. 51;

³op. cit., p. 51.

⁴***, Basme populare romanesti, Editura Albatros, Bucuresti, 1977, p. 74;

devine și mai rezistent prin puterea ascultării de sfaturile calului năzdravan. Chiar și metamorfozarea tatălui în lup fioros sau în leu ne duce cu gândul la stratul patimilor care întunecă bucuria vieții. Astfel, fața de împărat trece prin moarte și înviere și conștientizează existența podului ce duce de la moarte la înviere, acel pod a cărui trecere simbolizează despătimirea ce are ca finalitate nepătimirea.

Însuși Harap Alb din povestea cu același nume a lui Ion Creangă este supus examenului trecerii pe un pod: podul care conduce la drumul vieții pornind de la binecuvântarea părinților și de la respectarea învățăturii acestora, deprinderi care, în timp, devin repere. El este un alt Făt Frumos care intră într-o lume armonizată de libertatea prin care te descoperi pe tine însuși, descoperind lumea care începe să facă parte din propria viață.

Poveștile lui Ion Creangă sunt scrise sub semnul tainei care, ca adult, te ajută să îți înțelegi propriul suflet, găsind noi sensuri existențiale.

Copil fiind, lumea basmului este percepută ca o lume în care te poți identifica adânc cu orice personaj; basmul este spațiul în care visul devine realitate, în care timpul devine veșnic și copilăria se transfigurează.

Harap Alb este personajul principal care se aseamănă cu oamenii care se simt fericiți atunci când îi ajută pe cei din jurul lor. Verticalitatea lui este condiționată de curaj, acea virtute morală care îl întregește spiritual. El, fiul cel mai mic al împăratului, asemenea lui Prâslea cel voinic, arde de dorință de a-și ajuta necondiționat tatăl. Își asumă responsabilități și, prin toate încercările prin care trece, iese din șine pentru a se birui pe șine și se biruiește pe șine pentru a birui lumea. Aceasta este, de fapt, traiectoria vieții oricărui creștin care se responsabilizează autodeterminându-se prin conștiința împlinirii binelui în viața pământească.

Fiul cel mic al împăratului, mâhnit de dezamăgirea tatălui provocată de faptul că frații săi nu reușiseră să plece de acasă spre a împlini misiuni binecuvântate, întâlnește o bătrână care dorea milostenie. Nu o recunoaște la început. Mai târziu, pe parcursul poveștii, își dă seama că aceasta este Duminica ce devine mai târziu Sfânta Duminică, tocmai pentru a marca detașarea de materialitatea vremelnică prin parcurgerea etapelor de maturizare spirituală. Depășindu-se pe șine, crescând spiritual prin trecerea de obstacole și încercări, Harap-Alb începe să recunoască Duminica prin odihna sufletului în împlinirea spirituală.

Marasmul încercărilor determină zidirea puterii morale necesare pentru a se redifini, pentru a se reclădi launtric. Tânărul care plânge încurajat de o bătrână devine bărbat trecând peste poduri înalte ale vieții și îl descoperă pe Dumnezeu prin ascultarea de Sfântă Duminică care îl ajută să își îndeplinească biruitor misiunea.

Prin intermediul personajelor sale, Ion Creangă transmite mesaje din care, cititorul adult ar trebui să înțeleagă că, introspecția este necesară propriei zidiri și rezidiri sufletești deoarece în fiecare clipă pot exista și stări abulice ale voinței, generând căderi. Este lupta clipă de clipă a creștinului care își conștientizează zbuciumul necesar spre împlinire.

În spatele lui Harap-Alb stă personajul nevăzut al poveștii: tatăl care încurajează și pozitivă iar fiul îi retrăiește traiectoria vieții, începând să vadă lucrurile așa cum sunt ele și nu așa cum ar trebui să fie, astfel încât să devină capabil de a găsi soluții.

Bătrâna Sfânta Duminică îl sfătuiește pe prinț să îi ceară tatălui său calul, armele și hainele cu care a fost el mire pentru a pleca în împărăția lui Verde Împărat care avea trei fețe.

Ea are numele zilei de odihnă și este protectoare; cei care o respectă sunt protejați, așa cum a fost și Harap Alb.

Relația tânărului cu Sfânta Duminică demonstrează tocmai ideea necesității milosteniei și ajutorului între oameni, astfel încât inima să facă parte reală din efortul prin care se găsesc soluțiile⁵.

⁵Pr. Constantin Necula, *Pedagogia poveștii*, Editura Agnos, Sibiu, 2016, p. 64;

Calul ales era năzdravan și mânca jăratic, deci firea lui era arzătoare, cutezătoare, conducându-l și pe călăreț la acțiuni incandescente, suprafirești. În basme, el este înfățișat ca un animal personificat, cu însușiri intelectuale deosebite, cu o intuiție excepțională, devenind un real și foarte bun sfătuitor al omului⁶ o prezență vie care are întotdeauna încredere în Dumnezeu. Calul este dinamica absolut⁷ care determină pacea la care se ajunge prin armonie și echilibru.

În general, calul este un simbol al curajului și al vitezei, al focului și al cerului. El este un animal important al călătoriei, muncii și vânătorii⁸.

Preferatul fiului de împărat era calul cel mai bătrân dar cel mai viteaz și acesta se remarcă prin faptul că preferă jăraticul care îi dădea puteri să ajungă până la nori, făcând legătura dintre pământ și cer. Aspirațiile înalte și curate ale fiului de împărat își găsesc acum rezolvarea. Va trece cu bine examenul podului și al tatălui îmbrăcat în urs, apoi va cădea în capcana spânului care îi fură identitatea și îl numește Harap Alb iar calul își conduce stăpânul în ritmul experienței sale anterioare.

Însuși numele "Harap Alb" definește puritatea, curăția și simplitatea dar și puterea de a întoarce lucrurile la lumină, de a repune valorile în ceea ce sunt ele cu adevărat. El își păstrează "albul"⁹, indiferent de vicisitudinile căilor vieții sale, asemeni oamenilor cu viață sfântă. De fapt, numele său simbolizează trecerea de la negru la alb adică de la întuneric la lumină, de la patimi la virtuți. El nu este "Alb-Harap, care ar crește dinspre alb spre negru"¹⁰ ci "Harap Alb, încă nedefinitul, cel care crește dinspre negru spre alb. Este cel care, într-un fel sau altul, are grijă să ne scoată din lentoarea vieții pe care o trăim. El se supune examenului ca toți ceilalți. Doar atât: că de la început știe să-și facă aliați"¹¹.

Indezirabilitatea persuasiunii Spânului învinge, la început, naivitatea tânărului care îmbracă o nouă identitate asumată forțat prin botezul într-o fântână seacă. Spânul obstrucționează și întunecă darul libertății. "Se face într-un fel sau altul dezirabil și imposibil de înlocuit. Îl propulsează pe Harap Alb într-o realitate multiplă în care se manifestă, până la urmă, dorința de răcorire a sufletului obosit de căile abrupte ale vieții. Îi fură identitatea lui Harap Alb și, în același timp, măcinat de teama de a nu fi desconspirat, se poartă ca un despot, risipindu-se în propria-i neputință și indiferență ucigătoare de suflet, proprie oamenilor care se zbat între limitele mediocrității, fără a percepe înălțimea orizontului la care care ar trebui să privească.

Ajungând la Verde Împărat, este supus altor încercări: trebuie să aducă salată din grădina ursului și pietrele prețioase din pădurea cerbului. Harap Alb îi ia pielea plină de pietre a acestuia din urmă, fapt care demonstrează jrtfelnicia care duce la izbândă sufletului ce aspiră la devenirea să dar acest lucru nu se poate realiza decât prin suferința dezrobitoare, prin renunțări și prin tăierea vocii personale pentru a fi în slujbă celorlalți, cu rol înnoitor în viață comunității.

Harap Alb este ajutat de personajele Ochilă, Flămânzilă, Setilă, Păsări-Lăți-Lungilă, Gerilă, personaje care simbolizează afectele și care au un suport real, omenesc; prin darurile lor care se completează, lucrează în comuniunea grupului.

Gerilă simbolizează forțele naturii care se îmblânzesc în raport cu cei din jur iar Setilă și Flămânzilă-setea și foamea neostoite ale sufletului omenesc ce se îndreaptă spre iubire și credință. Interesant este personajul Ochilă care, cu un singur ochi, vede lucrurile ascunse, văzute și nevăzute. Comparația ochiului sau cu o sită ne demonstrează că, în privirea

⁶George Călinescu, *Estetica basmului*, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 106;

⁷Pr. Constantin Necula, op. cit., p. 77;

⁸Michael Ferber, *Dicționar de simboluri literare*, Editura Cartier, București, 2001; p. 45;

⁹Pr. Constantin Necula, op. cit., p. 34;

¹⁰ibidem, p. 33;

¹¹ibidem, p. 33;

lui, se cerne lumea, așa cum o cerne conștiința noastră morală. Ochilă vede uneori lucrurile răsturnate iar prin privirea sa vedem cu toții răsturnarea lumii, adică iraționalitatea din lume, iraționalitate care poate fi învinsă prin despățimire și prin respectarea poruncilor morale.

Toate acestea demonstrează existența elementelor creștine în basmele românești și apartenența basmelor românilor la fondul structural creștin al poporului nostru.

BIBLIOGRAPHY

1. ***, *Basme populare românești*, Editura Albatros, 1977;
2. Călinescu, George, *Estetica basmului*, Editura pentru literatură, București, 1965;
3. Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Polirom, București, 2009;
4. Creangă, Ion, *Amintiri din copilărie. Povesti și povestiri*, Editura Ion Creangă, București, 1984;
5. Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999;
6. Ferber, Michael, *Dicționar de simboluri literare*, Editura Cartier, București, 2001;
7. Pr. Prof. Necula, Constantin, *Pedagogia poveștii*, Editura Agnos, Sibiu, 2016;
8. Negrici, Eugen, *Expresivitatea involuntară*, Editura Cartea Românească, 1977;